

УДК 377.5 14.35

МАРІЯ ЯКУБОВСЬКА

Українська академія друкарства, м. Львів

ПОЄДНАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ І ЇХНЯ ЗАГАЛЬНА КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглядаються проблеми культурологічної підготовки студентів технічних університетів. Аналізуються проблеми педагогічних інновацій у професійній освіті, результатом якої є формування особистості сучасного спеціаліста, реалізації його творчого потенціалу.

***Ключові слова:** культурологічна підготовка, педагогічні інновації, творчий потенціал, формування особистості, фактори культурологічної підготовки.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких розглядається проблема. Культурологічна підготовка студентів набуває системного характеру завдяки працям В. Кременя, Н. Ничкало, О. Сухомлинської, І. Зязюна, М. Васильєвої. Дана проблема, на наш погляд, є складовою частиною сучасних педагогічних інновацій, які є основою для створення принципово нових освітніх технологій.

Сучасне суспільство гостро відчуває наслідки світових соціально-політичних та фінансово-економічних кризових явищ. Воно потребує „нової генерації” технічної інтелігенції. Об’єктивна реальність зумовлює суспільні очікування від професійної підготовки студентів технічних університетів, результатом якої повинні стати фахівці із осмисленими світоглядними позиціями, ґрунтовними професійними знаннями, високим рівнем загальної й професійної культури. З огляду на це й виникає необхідність звернення до життєвих підвалин, витоків найважливіших понять, зокрема такого глобального і ґрунтового як культура.

Процес навчання будується в основному на самостійній пізнавальній діяльності студента. Необхідно створити таке освітнє середовище, яке в максимальній мірі сприяло б розкриттю творчих здібностей студента. І тут, перш за все, необхідно створити такі умови, коли б потреба культурологічного розвитку студента стала його внутрішньою потребою; оскільки освоєння культури є не лише набутком певної суми знань, а і вміння співвідносити їх із практикою щоденного життя. Культурологічні знання не лише розширюють коло загальних інтересів студента, а й створюють умови для якісного підвищення його професійної підготовки.

Проблема формування різних граней культури знайшла широке відображення у зарубіжній та вітчизняній науковій думці. Досліджується філософія культури (П. Гуревич, В. Межуєв, С. Франк), соціологія культури (П. Струве), педагогіка культури (С. Гессен, І. Зязюн); культурологія як філософський феномен (Б. Кононенко та ін.). Питання виокремлення професійної культури фахівців різного профілю в структурі їхньої загальної культури вже привернули увагу чималої кількості дослідників, серед яких Л. Байкіна, Л. Гребенкіна, Л. Зеліско, І. Ісаєв, І. Сенча. Ці проблеми є складовою частиною культурологічної підготовки студентів технічних університетів. Сучасному етапові розвитку вітчизняної історико-педагогічної думки притаманна динамічна інтеграція знань, перевага надається комплексному, всебічному аналізу об’єктивних історичних явищ, домінантою наукових досліджень стає посилення зв’язків між науками. Важливо проаналізувати феномен культури як філософського, соціального і педагогічного явища і показати його роль у творенні педагогічних інновацій.

Мета статті: проаналізувати наукові погляди, наявні підходи до сутності феномену культури та дослідити роль культурологічної підготовки у процесі професійної підготовки студентів технічних університетів, у формуванні засад професійної самовизначеності майбутніх фахівців.

З-поміж величезної кількості наукових термінів сучасних гуманітарних наук „культура” належить до фундаментальних, і дійсно важко знайти ще категорію, яка містила б таку безліч змістових відтінків і використовувалася б у настільки різних контекстах.

Це досить складне і багатогранне явище, яке відображає всі сторони людського буття, тому його досліджують філософи, соціологи, культурологи, педагоги, чії наукові пошуки створили розмаїття визначень, інтерпретацій і трактувань поняття „культура”. Феномен культури, на думку відомого філософа В. Межуєва, полягає у творенні особистості людини в усьому багатстві її суспільних зв’язків і відносин [15, с. 67]. Науковець підкреслив, що в класичній філософії культура невід’ємна від розвитку: „дійсним змістом культури є розвиток самої людини, розвиток її творчих сил, відносин, потреб, здібностей, форм спілкування тощо” [14].

Питання формування особистості студента у процесі становлення його професійної кваліфікації на даному етапі онтогенезу (студентські роки), тісно пов’язані з формуванням його внутрішньої позиції, а саме з тим, що спрямованість у майбутнє стає основною мотиваційною діяльністю особистості. Студенти прагнуть зайняти внутрішню позицію індивідуальності, усвідомити себе як члена громадянського суспільства, визначити себе у світі, тобто зрозуміти себе й своє місце й призначення в житті.

Сучасні дослідження, присвячені тлумаченню культури і її ролі у формуванні духовного середовища суспільства, свідчать про постійно збільшуваний інтерес до цього

поняття. До нього звертаються у своїх доробках учені-культурологи, розуміючи її як специфічний спосіб організації й розвитку людської життєдіяльності, результатом чого є продукти матеріальної та духовної праці, система соціальних норм і установок, духовні цінності, сукупність відношень людей до природи, між собою і до самих себе [11].

Серед здобутків педагогічної науки заслуговує на увагу так звана „педагогіка культури”, яку розробив один із найбільш відомих і значних представників гуманістичної педагогіки першої половини ХХ століття, філософ С. Гессен [5]. Розглядаючи культуру, науковець прагнув витлумачити її зміст через зіставлення з іншими, почасти використовуваними замість неї визначеннями: цивілізація (господарство, техніка), громадянськість (право, державність), освіченість (наука, мистецтво, моральність, релігія), закріплюючи за кожним певний відтінок смислу. Ці поняття складають три прошарки в житті людини, а культура, на його думку, є їх сукупністю.

Дослідження феномену культури як філософського явища стало наскрізною темою багатьох мислителів ХХ століття. Культура є сукупністю абсолютних цінностей, які створило і створює людство, що складають його духовно-спільне буття. У даному випадку найголовнішою пружиною, що відкриває кожній людській індивідуальності дорогу до світу культурних цінностей є мистецтво; яке перестає бути лишень феноменом окремих одиниць, а стає мірилом духовного світу цілих поколінь. У сучасній педагогічній науці наголошується, що культура охоплює насамперед систему освіти та виховання, духовну творчість людини, і розуміють її як рівень освіченості, вихованості людей, а також ступінь оволодіння певною галуззю знань або діяльності [4].

Серед усіх видів мистецької діяльності література є найголовнішим чинником формування духовного світу, світогляду людської індивідуальності. Оноре де Бальзак наголошував, що “письменник повинен мати тверді переконання у питаннях моралі і політики, він повинен вважати себе вчителем людей, бо люди не потребують наставників, щоб сумнівалися” [1, с. 39].

Культурологічний мистецький процес другої половини ХХ ст. визначається передовсім переходом від модернізму до постмодернізму, а також потужним розвитком інтелектуальної тенденції, наукової фантастики, “магічного реалізму”, авангардистських явищ тощо. Загалом мистецтво другої половини ХХ ст. відрізняється особливим драматизмом. Духовне піднесення замінив трагізм загрози екологічної кризи та ядерної катастрофи. Чорнобиль став печальним символом епохи, який ніби вододілом розділив ХХ століття. Страх поселився у підсвідомості людей і не міг не мати впливу на свідомість людства. Стан комунікативного розриву вразив свідомість людини і виявив суперечності соціокультурної дійсності, яка була лише реакцією на процеси руйнації, закладені у духовному житті людства. Наче справджувалося пророцтво Лесі Українки у космогонічному філософському творі, яким є «Лісова пісня»: колообіг часу зупинився на черговому оберті, аби явити світові нову модель духовної культури.

Семантичне поле сучасної культури є еkleктично закроеним і вимагає великих вольових зусиль від особистості, аби знаходити силу протистояти загальній вакханалії псевдоцінностей. На арену культурологічного поля виходять псевдокультури, які полюють за душами людей. Навіть такі наче відвойовані в сучасній суспільній практиці є важливі поняття, як плюралізм думки, множинність світоглядів або паралельність естетичних практик є лише ареною продовжуваної боротьби. Власне повернення до міфології як системи художніх цінностей чи то в поезії (Ігор Римарук, Василь Герасим'юк), чи прозі (Ярослав Павлюк, Любомир Сенік, Богдан Мельничук) є не чим іншим, як потребує врятувати художню генетичність тексту як точку відліку для гуманістичного ідеалу. За судженням Віктора Гюго, «вірш – це оптичний фокус думки... Побудований у певний спосіб, він надає своєї виразності усьому тому, що інакше виявилось б малоістотним... Він робить тканину стилю тривкішою і тоншою. Це вузол, що закріплює нитку. Це пояс, який тримає вбрання й визначає всі його згортки» [4, с. 63]. Нерідко власне у віршованому тексті у вигляді метафоричного сегменту ми маємо можливість побачити найтонші тривання суспільного буття, найменші порухи цивілізації. Це своєрідне наукове

пророцтво, уbrane у вишуканість міфологемо-філософського тексту. Яскравим прикладом такого епохального культурологічного тексту є вірш Ігоря Римаука «Упродовж снігопаду». Врешті, снігопад тут є наче продовженням космогонії «Лісової пісні» Лесі Українки.

Кінець ХХ ст. викликав занепокоєння у багатьох представників культури. Відчуженість людини, зміна суспільних устоїв, бурхливий розвиток цивілізації, поставили нові запитання: що буде з людиною і світом, куди прямує суспільство, як відновити моральні цінності? Постреволюційні епохи, попри короткотривалі позірний розквіт, є часом занепаду. Занепади, як і народини, огорнуті в історії присмерком і безгомінням. Історія викazuje дивну цнотливість, що змушує її накидати сором'язливу опону на вади початків і потворність національних збочень...Традиціоналістська душа – це механізм довіри, бо вся її діяльність спирається на безсумнівну мудрість минулого. Раціоналістська душа руйнує ці підвалини довіри іншим авторитетом. Це віра в індивідуальну енергію, найвищий вияв котрої – розум. Але раціоналізм є непосильною спробою, поривом до неможливого. Намір заступити реальність ідеєю є чарівною ілюзією і приречений на неминучу поразку. Такий зухвалий задум трансформації історії залишає після себе присмак розчарування. Зазнавши поразки в своєму відчайдушному ідеалістичному пориві, людина геть втрачає певність в собі...» [5, с. 391-392].

До формування нової суспільної формації появляються передумови для формування нових соціальних груп. Твориться нова особистість. „Культура”, – наголошує І. Зязюн, – до недавнього часу не була осмислена педагогікою і включена в її науковий обіг. Дослідник, аналізуючи різноманітні аспекти співвідношення освіти і культури підкреслює, що у педагогіці „культура” використовується і як джерело, з якого черпається зміст освіти, і як соціальний регулятив, котрий відображує ціннісні продукти духовної і матеріальної діяльності людини, її властивості та якості як носія і творця культури, опанувати якою стає можливим завдяки освіті [12, с. 5].

Характеризуючи професійне навчання, наголошуємо, що важливе значення в його реалізації належить соціально-професійній спрямованості, а професійна самосвідомість є її інтегральною складовою.

Сучасна філософія виокремлює два основних підходи щодо тлумачення культури: аксіологічний – культура як система цінностей та діяльнісний – культура як специфічний спосіб людської життєдіяльності [1, с. 21-25]. У обох підходах існує чимало трактувань культури, однак найбільш повно поєднує їх здобутки і найбільш вираженим з погляду саме філософської специфіки розуміння культури є наступне: „Культура – це насамперед історично вироблені способи діяльності та продукти цієї діяльності, що мають позитивно-ціннісну значущість для суспільного прогресивно-гуманістичного розвитку” [6]. Якісний рівень культури передбачає трактування культури як якісного стану суспільства, рівня, ступеня, міри олюднення. Нормативний (соціологічний) пов'язує культуру з існуванням норм, правил поведінки людей, їхніми традиціями, звичаями. Духовно-особистісний передбачає певний рівень освіти й виховання людей (духовність, інтелігентність). Креативний визнає здобутки культури як результат творчої діяльності людей.

Багатогранність культури пояснюється її здатністю відображати всі зв'язки людини зі світом, суспільством а також різноманітні відносини, у які вона вступає, проте, незважаючи на безліч трактувань, можна виокремити основні поняття, тісно пов'язані з культурою – „творчість”, „діяльність”, „людина”, „особистість” та ін., адже „у тій мірі, у якій невичерпна та різноманітна людина, є багатогранною, багатоаспектною і культура” [7, с. 17].

Загальна (базова, особистісна) культура проявляється в характері спілкування й творчій діяльності. Вона включає цілу низку компонентів: політичний, економічний, професійний, правовий, інтелектуальний, екологічний, моральний та інші компоненти; серед яких важливою для нашого дослідження є професійна культура, оскільки ми виходимо з того, що розкриття її сутності є кроком до розуміння феномену культури загалом.

Цілісне теоретичне вивчення поняття „професійна культура”, інтегрованого в практику фахової освіти, стало можливим нещодавно. У зв'язку з аналізом особливостей професійної діяльності фахівців різних профілів, вивченням їх професійних здібностей та майстерності ця проблема знайшла відображення в роботах Л. Байкіної, Н. Веселової, Л. Гребенкіної, І. Зязюна, І. Ісаєва, М. Ньюшенкової, І. Сенчі, М. Васильєвої та ін.

Наукові погляди щодо тлумачення професійної культури неоднозначні, оскільки дослідники розкривають її сутність із різних підходів: деякі дослідники пов'язують професійну культуру із „конкретним рівнем” або „сукупністю” здібностей, знань, умінь, навичок, необхідних для виконання спеціальної роботи (духовно-особистісний підхід) [13, с. 24]; інші натомість висвітлюють її зміст як інтегрований соціально значущий досвід відповідного професійного співтовариства, що переосмислюється й засвоюється у процесі розвитку та становлення особистісного культурного розвитку фахівця [8]. Окремі науковці розглядають професійну культуру як сукупність норм, правил і моделей поведінки людей, вважають її відносно замкнутою сферою, пов'язаною зі специфікою їхньої діяльності в сучасних умовах розподілу праці (нормативний підхід) [2], а деякі вважають, що це інтегральна якість, умова і передумова ефективної професійної діяльності, узагальнений показник професійної компетенції особистості, мета її професійного самовдосконалення (поєднання духовно-особистісного та креативного підходів) [12]. Поняття професійна культура не може бути відокремлене від поняття загальної культури свого часу. Розвій сучасної культури впливає на професійну культуру; і, у свою чергу, професійна культура є одним із чинників, які, наситившись розмаїттям загального духовного світу, творить особливий код естетики своєї доби.

Висновки. Таким чином, поняття „професійна культура” багатоаспектне, причому має місце розбіжність поглядів щодо її контексту, оскільки з одного боку, мова йде про загальні культурні основи професійної діяльності, з іншого – про її специфічні цінності, норми, стереотипи. Професійне самовизначення майбутнього професіонала-фахівця розглядаємо як поєднання набутих фахових знань у поєднанні з переконаннями, із світоглядними засадами, прагненням до самоусвідомлення і пошуком гармонії свого внутрішнього світу із триванням суспільного розвитку та розвитком громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Бальзак О. Думки про мистецтво / Оноре Бальзак. – К.: Мистецтво, 1981. – 253 с.
2. Бичко А.К. Теорія та історія світової та вітчизняної культури: Курс лекцій. – К.: Либідь, 1992. – 392 с.
3. Веселова Н.Г. Социальное управление и элементы его культуры / Н.Г. Веселова; под ред. В.А. Трайнева. – М.: ИТК „Дашков”, 2002. – 302 с.
4. Ортега-і-Гассет. Епілог про розчаровану душу // Вибрані твори. – Київ: Основа, 1994. – С. 391–392.
5. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию / Отв. ред. и сост. П.В. Алексеев. – М, 1995. – 448 с.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К., 1997. – 376 с.
7. Гуревич П.С. Философия культуры / П.С. Гуревич. – М., 1995. – 288 с.
8. Гюго В. Мистецтво і народ Віктор Гюго. – Київ: Мистецтво, 1985. – 336 с.
9. Диалектика деятельности и культура. – К.: Наук. думка, 1983. – 295 с.
10. Загаєвський А. У чужій красі / Загаєвський Адам. – Кальварія, 2008. – 190 с.
12. Зеліско Л. Культура як складова професійної підготовки особистості / Л. Зеліско // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2009. – №4. – С. 51–63.
13. Зязюн І. Освітній простір культури в умовах сучасних інформаційних технологій / Іван Андрійович Зязюн // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 3 – 6.
14. Ісаєв І.Ф. Теорія і практика формування професійно-педагогічної культури преподавателя школы / І.Ф. Ісаєв. – М., 1993. – 219 с.
15. Кононенко Б.И. Культурология в терминах, понятиях, именах : учеб. пособ. / Б.И. Кононенко. – М: Изд-во „Щит-М”, 1999. – 406 с.
16. Межуев В.М. Предмет теории культуры/ В.М. Межуев. – М, 1977. – С. 54 – 73.
17. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: учеб. пособ. / под ред. Л.К. Гребенкіной, Л.А. Байкіной. – 3-е изд, испр. и доп. – М., 2000. – 256 с.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2013

Якубовская М.

Украинская академия книгопечатания, г. Львов, Украина

**СОЧЕТАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ
УНИВЕРСИТЕТОВ И ИХ ОБЩАЯ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКАЯ ПОДГОТОВКА КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ
ПРОБЛЕМА**

В статье рассматриваются проблемы культурологической подготовки студентов технических университетов. Анализируются проблемы педагогических инноваций в профессиональном образовании, результатом которой является формирование личности современного специалиста, реализации его творческого потенциала.

***Ключевые слова:** культурологическая подготовка, педагогические инновации, творческий потенциал, формирования личности, факторы культурологической подготовки.*

Jakubovska M.

Ukrainian Academy of Printing, Lviv, Ukraine

**THE COMBINATION OF TRAINING STUDENTS OF TECHNICAL UNIVERSITIES AND THEIR GENERAL
CULTURAL TRAINING AS A PEDAGOGICAL PROBLEM**

The problems of cultural training of students of technical universities. The problems of pedagogical innovations in professional education, which results in the formation of modern identity specialist of his creativity.

***Keywords:** cultural training, pedagogical innovation, creativity, identity formation, cultural factors training.*